

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗОВНІШНІХ КОРИСТУВАЧІВ БЕЗ ФІНАНСОВОГО ІНТЕРЕСУ ЧЕРЕЗ ПРОЦЕС ОПРИЛЮДНЕННЯ

У статті розкривається сутність та особливості групи користувачів фінансової звітності без фінансового інтересу в сучасних умовах розвитку економічних відносин. Розглянуто їх інформаційні потреби та, на цій основі, запропоновано склад показників фінансової звітності, що необхідно їм розкрити. Обґрунтовано, що найбільш ефективною формою розкриття інформації для такої групи користувачів буде процес оприлюднення.

Ключові слова: користувачі, зовнішні користувачі без фінансового інтересу, інформаційні потреби користувачів, розкриття інформації, фінансова звітність, оприлюднення.

ВСТУП

Зміна економічної формації і нахил на постіндустріальний розвиток спричиняє зміни в багатьох догматичних положеннях суспільних наук, які обслуговують практичну діяльність. Це торкається і сфери бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік як функція управління, що обслуговує власника, також зазнає відповідного впливу з боку як загального розвитку науки, так і ускладнення управління економічними процесами в цілому. Це спричиняє доповнення та розширення його мети. Таке розширення відбувається не тільки в якісних параметрах інформації, а й в тих суб'єктах на яких направлена дана інформація.

З огляду на це сформувалась тенденція: розвиток ринку спричиняє зростання користувачів інформації. Ця тенденція збереться і надалі. Тому постає питання в дослідженні не тільки основного користувача інформації – власника, але й інших, яким також потрібна облікова інформація для власних потреб.

Більшість науковців, що проводили фундаментальні дослідження проблем бухгалтерського обліку так чи інакше торкались питання його користувачів. Вони не обмежувались лише їх переліком, а наводять їх відповідну класифікацію, що дозволяє зрозуміти сутність інформаційних потреб окремих груп.

Так, такою найбільш загальноприйнятною класифікацією користувачів є їх поділ по відношенню до фінансового інтересу з формуванням груп:

- внутрішні користувачі з фінансовим інтересом;
- зовнішні користувачі з прямим фінансовим інтересом;
- зовнішні користувачі з непрямим фінансовим інтересом
- зовнішні користувачі без фінансового інтересу.

В такій класифікації використовується одразу дві класифікаційні ознаки: по відношенню до підприємства (зовнішні, внутрішні) та по відношенню до фінансового інтересу.

Проблемним питанням в цьому контексті є те, що віднесення конкретних користувачів до класифікаційних груп є достатньо суб'єктивним. На нашу думку, такий поділ є достатньо абстрактним і існує лише на певний момент часу. Так, один і той же суб'єкт може не мати фінансового інтересу до підприємства, але після ознайомлення з фінансовою звітністю та виявлення високих виплат по дивідендах такий інтерес появиться.

Особливою в такому поділі є остання група користувачів (без фінансового інтересу), тому що фактично включає всіх користувачів, які не мають відношення до підприємства. Чи може бути все населення користувачем фінансової звітності? Очевидно, що однозначної відповіді на це запитання немає. Це буде залежати від характеру їх інтересів.

Тому дослідження такої особливої групи користувачів з огляду на нахил в Україні впровадження демократичних цінностей є актуальним.

Актуальність дослідження підсилюється й тим, що необхідність збалансування інтересів всіх користувачів бухгалтерської інформації шляхом побудови сучасної еволюційної парадигми системної ідеології ставало завданням та предметом дискусій на Міжнародній конференції [1, с. 55].

Питанням, пов'язаним з дослідженням користувачів, приділялась увага з боку багатьох вчених. Кожна докторська дисертація зобов'язана зачіпати ці питання з метою як посилення її практичної основи, так і пошуку шляхів розв'язання проблемних питань. Найбільш вагомими внесками у розв'язання цієї проблематики здійснили такі вчені: С.В. Бардаш, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, Д.О. Грицишен, Й.Я. Даньків, Л.М. Кіндрацька, С.Ф. Легенчук, Н.М. Малюга, С.В. Мних, Н.І. Пилипів, М.С. Пушкар, О.Ю. Редько, П.Я. Хомин, Л.В. Чижевська, Я.В. Шевєра та інші.

Дослідники ґрунтовно розглянули проблеми інформаційного забезпечення користувачів та їх персонального складу, межі розкриття інформації, але невирішеними залишаються окремі питання щодо складових забезпечення класифікаційних груп користувачів, з урахуванням їх специфічних інтересів, на що і направлена дана стаття.

Метою написання даної статті є дослідження зовнішніх користувачів фінансової звітності без фінансового інтересу та виявлення особливостей розкриття для них інформації, яка б найбільш задовольняла інтереси цієї групи користувачів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією із характерних особливостей при дослідженні фінансової звітності є те, що не можливо показати всі реальні потреби для такого широкого кола користувачів, на яке направлена фінансова звітність. Користувачі фінансової звітності настільки різні, що неможливо уніфікувати порядок обробки інформації та систему розкриття, що одночасно буде корисною для всіх. Тому доцільним є розгляд проблемних питань та запитів користувачів в межах їх класифікації.

Однією із груп користувачів за поділом, по відношенню до фінансового інтересу, є група користувачів без фінансового інтересу (або користувачі які не проявляють фінансового інтересу). Така група користувачів за різними авторами може включати аналітиків, аудиторів, судові та арбітражні органи, громадські організації, профспілки. Зокрема таким користувачем може бути в цілому суспільство, його окремі громадяни, що безпосередньо не мають фінансового інтересу в діяльності підприємства. Такі межі є достатньо невизначеними і віднесення певних категорій до такої групи суб'єктивним, але очевидним є те, що не сформований фінансовий інтерес до діяльності підприємства, навіть в не фінансових показниках. Зазвичай, в найбільш загальних ознаках, в цю групу можна віднести суб'єктів «третього» сектору економіки, професійних консультантів та аналітиків.

В межах однієї статті не можна уніфікувати та комплексно проаналізувати найбільшу групу користувачів фінансової звітності – користувачів без фінансового інтересу. Тому ми обмежимося найбільшою її частиною – населенням, суб'єктами «третього» сектору економіки, аналітиками, консультантами.

Цікавим є також питання віднесення до користувачів фінансової звітності судово-слідчих органів, професійних аналітиків та ін. Чи є вони безпосередніми користувачами фінансової звітності при виконанні своїх посадових обов'язків? Безперечно, вони користуються фінансовою звітністю, використовують її дані для прийняття професійних рішень. Але вони не є користувачами фінансової звітності в розумінні Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2], а підпадають під правову основу інших законодавчих актів. Тому включати їх в цю класифікаційну групу нецільово.

Зовнішнім користувачем фінансової звітності без фінансового інтересу не потрібна детальна інформація про діяльність суб'єктів господарювання, а лише інформація про їх наявність на території певного регіону та основні, найбільш значущі показники діяльності. Від такої інформації значно залежить перехід користувачів від групи без фінансового інтересу до групи з фінансовим інтересом. Отже, це є потенційні інвестори та позикодавці, а також контрагенти, які в майбутньому можуть таким чином прийняти участь в управлінні.

Не маючи інформації не можливо прийняти рішення щодо напрямків подальшого розвитку бізнесу або участі в ньому. В такому випадку інформація повинна мати обмежений характер із скороченим складом показників.

Підприємство, як складана система яка характеризується відносною закритістю внутрішніх операцій та фактів господарського життя, повинно інформувати ринок та його учасників про свою діяльність в частині найважливіших показників. Таке інформування відбувається в системі розкриття інформації, яке може бути як за ініціативою підприємства так і інших осіб (журналістів, аналітиків, оглядачів, ін.). Оприлюднення фінансової звітності виступає окремим елементом системи розкриття інформації. Але процес оприлюднення фінансової звітності достатньо жорстко регламентується Законом [2] і здійснюється не всіма підприємствами, а лише тими, діяльність яких пов'язана із фондовим ринком.

Фінансова звітність користувачам без фінансового інтересу не може подаватися (суттєві розуміння поняття «подання фінансової звітності» див. в [3]), так як суворо користувач не визначений. Тому доцільно здійснювати її оприлюднення. Це буде окремою складовою в порядку оприлюднення фінансової звітності, яка потребує вдосконалення, бо необхідно врахувати чи забезпечуються інтереси користувачів в такій інформації.

Облікова інформація, що формується в підсистемах фінансового та управлінського обліку, а також результати аналізу цієї інформації, надаються користувачам через систему розкриття інформації.

Варто сказати про домінування практичної складової в реалізації процесу оприлюднення фінансової звітності. Бо, практична діяльність завжди була джерелом пізнавальної діяльності людини, яка живить і надихає творчу та наукову діяльність, є основою пошуку істини.

Будь-яке теоретичне знання та наука в цілому завжди орієнтуються на практику. Бо тільки такий вектор допоможе об'єктивно, незалежно та з користю зрозуміти навколишній світ, дієвість. Бухгалтерський облік як наука в цьому сенсі не виняток, навпаки, враховуючи значення, роль бухгалтерського обліку у створенні національного багатства, зв'язок науки та практики викликає ще більший інтерес.

Бухгалтерський облік перестає обслуговувати лише одного користувача. Навпаки, формування громадянського суспільства передбачає зростання користувачів.

Тому теоретичне обґрунтування й нахил на вдосконалення оприлюднення фінансової звітності в системі розкриття інформації є необхідним, бо забезпечує максимальне число користувачів, є для них найбільш бажаною формою надання інформації. Крім того, такий вектор стимулює економічну активність, що збільшує оборотність фінансових ресурсів, а отже зростає сукупна додана вартість.

Основна властивість результатів оприлюднення є її здатність бути віднайденою для тих, кого вона цікавить. Розміщення в Інтернет-ресурсах за допомогою мови розмітки даних XBRL є найбільш вдалим способом оприлюднення фінансової звітності з огляду на її мету – можливість бути віднайденою зацікавленими користувачами. Крім того, можуть здійснюватись нетрадиційні форми оприлюднення, зокрема презентації на плазмових мультимедійних екранах, інше.

Таке оприлюднення повинно задовольняти частину потреби користувачів у інформації в найбільш значущих її аспектах. Задоволення всього спектру потреб та інтересів є неможливим з огляду на їх різноманітність, та й є непотрібним, бо навіть в найбільш надійних інформаційних системах присутній ризик управління.

Оприлюднення основних показників фінансової звітності для інформування зовнішніх користувачів щодо результатів діяльності підприємства дозволить забезпечити постійний обмін інформації між учасниками.

Головний ефект від запровадження таких заходів полягає не в швидкій економічній вигоді, а в створенні інформаційного середовища, що адекватно забезпечує потреби користувачів відповідно до сучасного цивілізаційного рівня технічного і соціально-економічного розвитку суспільства.

На нашу думку, розкривати через процес оприлюднення обмежений склад показників фінансової звітності необхідно в обсязі, що показано в таблиці 1. Такі показники повинні

бути затребуваними цією особливою групою користувачів.

Суб'єкт, що надає подібну інформацію показує свою свідомість в інформаційних потребах і як наслідок демонструється ситуація збалансованості інформаційних потоків. Тут важливим фактором виступають не тільки обсяг і кількісні параметри, а й якість і достовірність інформації, тому така інформація повинна бути підтверджена незалежним аудитом. Варто також доповнити методи оприлюднення до яких включити специфічні, презентативні в офісах на мультимедійних засобах, а також в місцях скупчення клієнтів, під час реклами та рекламних акцій. Це буде добровільним методом оприлюднення, що непередбачено нормативно-правовими актами. Такі методи у більшості випадків здійснюються поряд з рекламною політикою підприємства.

Проаналізуємо інформаційні потреби цих користувачів та межі розкриття для них інформації.

Необхідність розкриття суми необоротних активів з аналітикою по залишковій вартості основних засобів та нематеріальних активів пояснюється тим, щоб показати, за допомогою яких засобів підприємство створює вартість, та яка частка в них належить нематеріальним активам.

Розкриття інформації про оборотні активи з аналітикою про виробничі запаси, готову продукцію (або товари в залежності від виду діяльності) та грошові кошти допомагає зрозуміти, яким чином підприємство управляє своїми оборотними засобами.

Таблиця 1 Пропозиції щодо складу показників фінансової звітності, призначеної для оприлюднення зовнішнім користувачам без фінансового інтересу

№	Склад статей	Сума, грн.	Відповідність фінансовій звітності
1.	Необоротні активи		Рядок 080, ф.№1 «Баланс»
1.1.	Основні засоби		Рядок 030, ф.№1 «Баланс»
1.2.	Нематеріальні активи		Рядок 010, ф.№1 «Баланс»
2.	Оборотні активи		Рядок 260, ф.№1 «Баланс»
2.1.	Запаси (або Товари)		Рядок 100, ф.№1 «Баланс», (рядок 140, ф.№1 «Баланс»)
2.2.	Готова продукція		Рядок 130, ф.№1 «Баланс»
2.3.	Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті		Рядок 230, ф.№1 «Баланс»
2.4.	Грошові кошти та їх еквіваленти в іноземній валюті		Рядок 240, ф.№1 «Баланс»
3.	Власний капітал		Рядок 380, ф.№1 «Баланс»
3.1.	Статутний капітал		Рядок 300, ф.№1 «Баланс»
3.2.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)		Рядок 350, ф.№1 «Баланс»
4.	Забезпечення майбутніх витрат і платежів		Рядок 430, ф.№1 «Баланс»
5.	Довгострокові зобов'язання		Рядок 480, ф.№1 «Баланс»
6.	Поточні зобов'язання		Рядок 620, ф.№1 «Баланс»
6.1.	Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом		Рядок 550, ф.№1 «Баланс»
7.1.	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		Рядок 035, ф.№2 «Звіт про фінансові результати»
7.2.	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		Рядок 040, ф.№2 «Звіт про фінансові результати»
7.3.	Чистий прибуток (збиток)		Рядок 220 (225), ф.2 «Звіт про фінансові результати»
8.	Сума операційних витрат		Рядок 280, ф.2 «Звіт про фінансові результати»
9.1.	Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію		Рядок 320, ф.№2 «Звіт про фінансові результати»
9.2.	Дивіденди на одну просту акцію		Рядок 340, ф.№2 «Звіт про фінансові результати»
10.1.	Чистий рух коштів від операційної діяльності		Рядок 170, ф.№3 «Звіт про рух грошових коштів»
10.2.	Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності		Рядок 300, ф.№3 «Звіт про рух грошових коштів»
10.3.	Чистий рух коштів від фінансової діяльності		Рядок 390, ф.№3 «Звіт про рух грошових коштів»
10.4.	Чистий рух коштів за звітний період		Рядок 400, ф.№3 «Звіт про рух грошових коштів»

Джерело: складено автором за даними форм фінансової звітності

Крім того, інформація про власний капітал, прибуток та статутний капітал показує ефективність бізнесу в цілому. А інформація про забезпечення майбутніх витрат та платежів показує на скільки підприємство дбає про майбутні зобов'язання. Інформація про зобов'язання показує здатність залучити зовнішні фінансові та інші ресурси, а інформація про зобов'язання перед бюджетом показує стан виконання фінансових обов'язків перед державою та територіальною громадою.

Сума чистого доходу від реалізації, собівартість продукції та чистий прибуток показує загальну питому вагу в товарно-грошовому обороті. Сума операційних витрат необхідна для визначення понесених витрат від основної діяльності. Інформація про чистий прибуток на одну акцію та дивіденди на одну акцію необхідні для потенційного залучення акціонерів або учасників.

Розкриття інформації про рух коштів в розрізі видів діяльності показує здатність підприємства брати участь у грошовому потоці та визначає загальну можливість у акумулюванні грошових потоків.

Крім того, можливо розкриття іншої інформація, що додатково характеризує підприємство та залежить від специфіки його діяльності або ринку на якому воно працює.

Практична реалізація процесу оприлюднення обмеженого складу показників фінансової звітності для користувачів без фінансового інтересу дозволить:

- віднайти потенційних користувачів (інвесторів, контрагентів, партнерів) та в перспективі залучити додаткові ресурси;
- налагодити ефективний механізм звітування громадськості, що піддасть діяльність підприємства гласності;
- заявити про себе, як про відповідального і надійного учасника економічного процесу.

Для посилення контролю з боку органів державної влади за процесами подання та оприлюднення фінансової звітності доцільно при її поданні вказувати ймовірну форму її оприлюднення із зазначенням реквізитів, що дозволяють ідентифікувати джерело оприлюднення.

Для цього необхідно внести зміни до П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4] (табл. 2).

Це забезпечить відкритість процесу оприлюднення та посилить його значення для користувачів, сприятиме підвищенню відповідальності бізнесу за зміст інформації, що подається користувачам. Ця інформація є суттєвою для певного кола користувачів, так як вони зможуть перевірити її на відповідність тій інформації, що оприлюднюється.

Таким чином, дані пропозиції розширюють інформацію, що повинна бути розкрита у фінансовій звітності підприємств.

Таблиця 2 Пропоновані зміни до П(С)БО 1

Існуючі норми	
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Положення (стандарт)
25. У примітках до фінансових звітів слід розкривати:	25. У примітках до фінансових звітів слід роз
25.1. Облікову політику підприємства.	25.1. Облікову політику підприємства.
25.2. Інформацію, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами).	25.2. Інформацію, яка не наведена безпосер
25.3. Інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності.	25.3. Інформацію, що містить додатковий ε
	25.4. Інформацію про те, де планується о

Примітка: курсивом виділені пропозиції автора

Джерело: складено автором

Ефективне та динамічне зростання валового внутрішнього продукту залежить саме від наявного рівня реалізації сукупності надбань науки, що створюється. Саме реалізація таких пропозицій забезпечить подальший розвиток системи задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів без фінансового інтересу на основі розкриття інформації щодо окремих, найбільш значущих показників фінансової звітності через процес їх оприлюднення. Це створить середовище, що адекватно забезпечить інформаційні інтереси цієї групи користувачів.

В той же час всі такі пропозиції лише доповнюють систему розкриття інформації, що ніяк її не обмежує. Детальну інформацію про фінансову звітність користувач із наявним

інтересом зможе отримати з інших джерел, що входять в систему розкриття інформації. Тому такі пропозиції не замінюють, а доповнюють систему розкриття інформації про діяльність підприємства.

ВИСНОВКИ

Отже, врахування специфічних інтересів зовнішньої групи користувачів без фінансового інтересу дозволило обґрунтувати необхідність оприлюднення окремих, найбільш значущих показників фінансової звітності. Це прискорить рух користувачів між групами. Крім того, такі пропозиції є інструментом соціальної відповідальності бізнесу, що притаманно розвинутих економікам.

Для посилення контролю за процесом оприлюднення фінансової звітності доцільно при її поданні у примітках вказувати інформацію про те, де планується оприлюднювати фінансову звітність у разі її оприлюднення. Для цього пропонується внести відповідні зміни до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Такі пропозиції розширюють інформацію, що повинна розкриватись у фінансовій звітності, тому інформаційна місткість такої звітності збільшується.

Існуючий рівень задоволення інформаційних потреб користувачів без фінансового інтересу, якими є суб'єкти «третього» сектору економіки, професійні консультанти, аналітики, населення не повністю враховує те, що таким користувачам не потрібний весь обсяг інформації, що міститься у фінансовій звітності, з огляду на відсутність у них фінансового інтересу.

Для вирішення цієї проблеми з урахуванням масовості такої групи користувачів та специфіки їхніх інтересів їм запропоновано розкриття інформації тільки щодо окремих, найбільш значущих, показників фінансової звітності саме через процес оприлюднення. Це створить середовище, що адекватно забезпечить інтереси цієї групи користувачів без фінансового інтересу для прийняття рішень.

Перспективами подальших наукових розвідок у цьому напрямі може бути дослідження інших класифікаційних груп користувачів фінансової звітності та врахування їх інтересів, а також аналіз методів та форм оприлюднення фінансової звітності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфіменко В. Підсумки роботи II Міжнародної науково-практичної конференції «Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки і практики» (6-7 грудня 2012 р., ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана») / В. Єфіменко, Л. Кіндрацька, Л. Лахтіонова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 1. – С. 55 – 57.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Яцко М. В. Процеси подання та оприлюднення фінансової звітності: змістовне наповнення поняття / М. В. Яцко // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Вип. 9 (33). Ч. 3 / редкол.: відп. ред. д. е. н., проф. Герасимчук З. В. – Луцьк, 2012. – С. 538–546.
4. Загальні вимоги до фінансової звітності: П(С)БО 1. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>

Отримано 20.03.2013р.

© Яцко Максим Вікторович, к.е.н., викладач кафедри обліку та аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» e-mail: max_ermac3@email.com